

NYÍREGYHÁZA KÓRHÁZAINAK TÖRTÉNETE

FAZEKAS ÁRPÁD DR.

Városunknak nem az 1899-ben épült „Erzsébet” közkórházból kialakított mai Jósa András kórház az első kórháza. Egyaránt 200 évre tudjuk visszavezetni Nyíregyháza katonai és polgári kórházainak történetét.

A város katonai kórházaira vonatkozó első tényszerű adat dr. Jósa István (1756–1839) megyei főorvos 1809. október 30-i keltezésű „orvosi vélekedése és rendelése” Katonai Ispotályok számára a Nyíregyházán állomásozó katonaság között kitört kiütéses tifusz kapcsán.

A város „új” *katonai kórháza* 1824-ben épült. Ezt igazolja a „T. Ns. Vármegye rendeléséből Nyíregyháza Várossába felépített Katonai Ujj Ispotálynak költségei”-ről szóló 1824. évi okmány, amely 5490 Rf 17 k kifizetéséről intézkedik. A „rég”i katonai kórházról sajnos jelenleg nem rendelkezünk adatokkal. Joggal feltételezhetjük azonban, hogy II. József katonai térképének 1784-ben készített nyíregyházi részletén található „Hatzel téri katonai épületek” és „Honvéd utcán a magazin” megjelölések esetleg egészségügyi intézményt is fedhetnek.

Ezen idők katonai kórházainak szegényes felszerelését tükrözi egy 1839-ből származó okmány: „A katonai ispotály leltára”. A 18 „rossz szalmazsák” és az előző leltár kimutatásában még feltüntetett „20 köpöláda” figyelembevételével valószínűleg 18–20 volt a kórházi ágyak száma.

Ezen katonai kórházak osztrák vezetés alatt állottak. Így tudunk 1838-ból Frank nevű Oberarzt-ról (katonai főorvos), aki városunkban praktizált és komplikált szülések levezetésében is közreműködött. A későbbi évekből pedig Bach nevű katonaeorvos ide helyezésétől van tudomásunk.

Életrajzi adataiból kitérünk, hogy Szabolcs megye világhírű orvosfia, dr. Korányi Frigyes is gyógyított a nyíregyházi katonai kórházban. Ugyanis az ekkor még orvostanhallgató Korányi (doktorrá avatása: 1851. március 20.) a szabadságharc kitörésekor az elsők között jelentkezett nemzetőrnek. Honvédorvosi beosztásban dolgozott a nyíregyházi katonai kórházban, mivel azonban maradi felfogású főorvosával nem jött ki (megítélésem szerint: Frank főorvossal), más helyre kérte magát.

Ismerjük a katonai kórház helyét is. Geduly 1896-ban megjelent nyíregyházi monográfiájának 288. oldala utáni képes melléklete közepén közölte régi térképen pontosan megjelöli a kórházak helyét. Mindkettő az akkori város szélén, az Új Szőlőkben volt, közel egymáshoz. A katonai kórház a régi Új Szőlő utca mentén húzódott, s helye a mai Kórház utca 2. szám alatti teleknek felel meg (a „Széchenyi” Ipari Szakközépiskola műhelycsarnoka és a Kórház utca felőli földszintes épületek). A mai 5. számú óvoda (Rákóczi utca 59.) épülete volt a Szegényház illetve Városi Kórház, s ezért is nevezték a közeli Széna teret ezelőtt Szegényház térnek, illetve még régebben Kórház térnek.

*Időiglenes járványkórház*at már azelőtt is létesítettek Nyíregyházán. Erre utal Lukács Ödön városunkról szóló monográfiájának következő részlete: „1831. július 18-án 2 katona halt meg a katonai kórházban, pár nappal ezután a serfőzőház istálló-

ában, mely cholerasók kórházaul átídomíttatott, 3 ember halt meg, akik még azon éjjel a legnagyobb csendben eltakarítottak." Ide tartozik még, hogy az I. világháború idején úgynevezett *barakk-kórház* is volt a Friedmann-telepen.

Városunk polgári kórházi ellátása ugyanúgy alakult ki, mint a többi magyar városé, azaz előzetesen, vagy egyúttal szegényház illetve lazarétum is volt a kórház. A nyíregyházi Városi Kórház 1833-ban épült. Egyéb elnevezései az idők folyamán: Ispotály, Szegények Háza, városi Polgári Kórház, Kerületi Kórház, Cholera Kórház és Járási Kórház. Erről bőséges adataink vannak, sőt még az alaprajza is megmaradt 1831-ből.

„Szabad Nyír Egyháza Várossa Választott Közössége” 1830. június 6-án adta ki gyűjtési felhívását, amely „a Tokaji utca éjszaki oldalán, a Lazarétum mellett levő szeglet portát” (ún. Kerekréty féle portát) jelölte ki az Ispotály helyéül.

Sok alapítvány és 3 évig tartó gyűjtés tette lehetővé, hogy a mai óvoda helyén 4 hónap alatt felépíthették és 1833. december 24-ére tető alá hozták a kórház épületét. Az alaprajzot „szívességből” Montay István ácsmester készítette.

Az épület beosztása: 4 lakoszoba, 1 konyha, 1 eledelkamra, 1 fakamra, 1 síralomház, 2 árnyékszék, 4 boglyakemence. A terméskövet Bodrogkeresztúr és Rakamaz községekből, a fenyőfát Berzről (Tiszabercel) és a meszet Lagmatzról szállították ide. Először náddal fedték, s csak 1835-ben cserepezték, illetve üvegezték. A sok kiadás fedezésére a város vezetői 1835-től a pénzbírságok kétharmad részét is a kórház pénztárába juttatták. A kórház 12 ágyas volt, az egyik szobát a kórházgazda (gondnok) használta. Általában 2 orvosa volt az intézménynek, s a város vezetőivel egy senator ún. kórházigazgató tanácsnok tartotta a kapcsolatot.

Tény továbbá, hogy nem ezen Városi Kórház volt Nyíregyháza első polgári kórháza, mert mind a gyűjtési felhívás, mind pedig a kórházi építkezés mérnöki felmérése is utalt a Városi Kórház telke és a tér közötti részen „*Vármegye Ispotályá*”-ra. Ez minden bizonnyal kezdetleges, 5–6 ágyas kis lazarétum (régén a bélpoklosok elhelyezésére szolgáló kórházat jelölték így) lehetett, s keletkezési idejéről sem sokat tudunk. Azt azonban tudjuk, hogy a Városi Kórházat legalább fél évszázaddal megelőzte, mert ezt igazolják a ref. egyház halotti anyakönyvének az Ispotályban meghaltak 1795. és 1796. évi temetésére utaló íratai.

A nyíregyházi Városi Kórházat 1855-ben az újabb kolerajárvány miatt Cholera Kórházzá alakították, s a védekezés vezetését dr. Mádi Szabó Dávid (1808–1886) főorvosra bízták. Ezen idő tájt Járási Cholera Kórház megjelölést is használtak, s az a terv, hogy „a városi szegények házáat, melyet a körülmények, s az elkerülhetetlen szükség betegk házává fejlesztettek”, nagy Járási Kórházzá bővítsék. A város vezetői javasolják ehhez „a régi megyei rendszer idejében egy létesítendő Megyei Kórházra” összegyűjtött tőkealap felhasználását. Ezt nem engedélyezték.

Közben sok nehézséggel járt a kórház fenntartása, üzemeltetése. A város saját erejéből 1855-ben ezt nem tudta teljesíteni, s ezért a nyíregyházi Császári Királyi Szolgabírság pénzbeli segítségét kellett igénybe venni.

1856. október 6-án tatarozták az épületet. 1859. november 18-án ismét napirendre került a Járási Kórház terve. 1860-ban új eszközöket és fehérneműket vásároltak a kórház részére. 1873. július–augusztusában újból kolera dühöngött városunkban és a kórház egyre nehezebben felelt meg a követelménynek.

Nyíregyháza megyeszékhellyé válása után, 1876-tól egyre inkább új kórház építésének terve merült fel. A nagykállói Kórházi Választmány 1894. évi február 9-i jegyzőkönyve szerint a nagykállói megyei kórház szükséges és nagy költséget igénylő javításait már éppen ezért nem végzik el, mert „a jelenleg tervben lévő nyíregyházi kórház” mielőbbi megvalósításában bíztak.

A Szabolcs vármegyei Nyíregyházi „Erzsébet” Nyilvános Közkórházat – így nevezték annak idején – 1896-ban kezdték építeni és 1899. november 20-án adták át rendeltetésének 165 ággyal. Barzó és Vojtovics építőmesterek építették. Kettőjük közül különösen figyelemre méltó Barzó Mihály (1857–1909), aki az Operaház építkezését is vezette és a városiasodó Nyíregyháza jóformán minden nagyobb középületét építette. Az egyik fia, Barzó Endre (1898–1953) Nyíregyháza nagyhírű festőművésze lett.

Az „Erzsébet” kórház eredetileg 5 főépületből állott. Ezek leírását illetően utalok I. Évkönyvünk orvostörténeti részének adataira. Most e régi épületek fényképeit mellékeljük az utókor számára. Szükséges ez azért is, mert a kápolna (később boncterem, legutóbb tbc-laboratórium) már nem is áll, ez évben éppenséggel a további kórházfejlesztés érdekében kellett lebontani.

Kórházunk ugyanis az utóbbi években egyre újabb épületekkel gazdagodik. Ezek közül is bemutatjuk néhányának a fényképét.

A régi városi kórházból pedig óvoda lett, amely 1970-ben még azzal hívta fel a figyelmet, hogy Gáborjáni Szabó Kálmán (1897–1955) 1939-ben festett és mesejeleneteket ábrázoló művészi freskóit 1970-ben nyári „takarításkor” kb. négyötöd részben lemeszelték. Példa ez egyben arra is, hogy milyen sok tényező befolyásolja, illetve akadályozza olykor a múlt emlékeinek megmentését, illetve feltárását.

Megállapíthatjuk e rövid áttekintésből, hogy a gyorsan várossá fejlődő t Nyíregyháza kórházügye korántsem volt elmaradott s ennek írásos bizonyítékai ma is fellelhetők a levéltárak, valamint könyvtárak iratai között. E tények a múlt becses emlékei, s egyben záloga a további fejlődésnek is.